

Nota van Antwoord zienswijzen
wijziging winningsplan Oldelamer

Versie 13 d.d. 17 augustus 2020

Kenmerk: DGKE-WO/20179619

Volg-nr.	Zienswijze ¹	Onderdeel	Onderwerp
1			Planmatig beheer
1a	7, 8, 9, 10, R16, 17, 18 <i>Nieuw gasveld (Oldelamer-West)</i>	Zienswijze	Het winningsplan heeft betrekking op een nieuw gasveld. Vermilion doet ten onrechte voorkomen alsof er wordt geboord in en gewonnen uit het bestaande gasveld Oldelamer waaruit tot 2014 gas is gewonnen. Uit figuur 2.2 van het Winningsplan en figuur 1 van de effectbeoordeling van Royal Haskoning BHV van 4 oktober 2018, blijkt dat een geheel nieuw gasveld, genaamd Oldelamer-West, het object van de beoogde gaswinning is. Dit gasveld ligt grotendeels onder het Tjeukemeer en kan slechts worden bereikt met een zeer lange aftakking vanaf de bestaande putten (zie stippellijn in figuur 3.2 van het winningsplan). Dit gasveld ligt dus geheel los van het bestaande gasveld Oldelamer. Op nlog.nl is Oldelamer-West geheel onzichtbaar.
1a		Antwoord	De minister stelt dat het onderhavige winningsplan - net als het winningsplan waarmee de minister laatstelijk heeft ingestemd - betrekking heeft op het gasveld Oldelamer, dat de deelvoorkomens Oldelamer-Midden en Oldelamer-West omvat. Zoals Vermilion aangeeft in het winningsplan zal met de nieuwe boring een deel van het gasveld worden gewonnen dat eerder niet of weinig meeproduceerde. Het gas is echter gelegen in dezelfde geologische laag (Zechstein (ZeZ2C) en Vlieland) als de andere breukblokken die beschreven zijn in het winningsplan. Bovendien is het waarschijnlijk dat er druk-communicatie is tussen de verschillende breukblokken. Daarmee is het logisch dat het deelvoorkomen Oldelamer-West onderdeel is van de beschrijving in het winningsplan over het reeds bestaande gasveld Oldelamer waaruit Vermilion tot 2014 gas produceerde. Omwille van een beter begrip van het winningsplan merkt de minister nog het volgende op: Vermilion heeft een winningsplan ingediend voor de (hervatting van de) gasproductie uit het bestaande gasveld Oldelamer. Hierbij heeft Vermilion een focus op de gasproductie uit Oldelamer-West. Ten behoeve van deze gasproductie is voorzien in een putaftakking waardoor het betreffende gebied beter wordt aangesproken dan tot nog toe het geval was vanuit bestaande putten. Met deze voorziening beoogt Vermilion het gebied van de <i>daadwerkelijke</i> gaswinning binnen hetzelfde gasveld Oldelamer te

1 In zienswijze R15 brengt de desbetreffende gemeente een aantal onderwerpen onder aandacht. Hierbij wordt gedeeltelijk verwezen naar zijn eerder uitgebrachte advies. Zes punten hiervan worden als ingelast beschouwd in de zienswijze. ("Voor het overige verwijzen wij naar ons eerder uitgebrachte advies en dienen wij de punten 1 tot en met 6 van Hoofdstuk 2 van ons advies op het winningsplan ook als zienswijze in.") In de Nota van Antwoord is zienswijze R15 behandeld voor zover deze een aanvulling is op het advies. Voor de reactie op de als zodanig ingelaste adviespunten, zij verwezen naar de behandeling daarvan in het definitieve instemmingsbesluit.

			<p>vergroten. Reden waarom dit gebied uitgebreider is dan nu op nlog.nl wordt weergegeven. Vermilion spreekt in dit verband van “bestaande winning inclusief voorziene uitbreiding” (zie p. 2 van het winningsplan).</p> <p>Ten overvloede zij hierbij opgemerkt dat het Vermilion is toegestaan om binnen het winningsgebied Gorredijk van de winningsvergunning gas te produceren, mits deze plaatsvindt overeenkomstig het winningsplan waarmee de minister heeft ingestemd (artikel 6 in samenhang met artikel 34 van de Mijnbouwwet). Nu Oldelamer-West is gelegen binnen de geografische grenzen van de in 1989 verleende winningsvergunning Gorredijk, is voor de onderhavige beoordeling en de gevolgde instemmingsprocedure niet relevant of Oldelamer-West al dan niet als een nieuw gasveld binnen het winningsgebied moet worden gekwalificeerd.</p>
1b	7, 8, 9, 10, R16, 17, 18 <i>Winbaarheid gas</i>	Zienswijze	<p>Er is (met een proefboring) nader onderzoek nodig in verband met o.m. de winbaarheid van het gas omdat het winningsplan betrekking heeft op een nieuw gasveld, Oldelamer-West. Daarnaast is de door Vermilion ingeschatte hoeveelheid winbaar gas vermoedelijk te laag voorgesteld. Hierdoor is het mogelijk dat de daadwerkelijke gaswinning hoger is. Ook omdat de controle hierop is gebaseerd op de door Vermilion aangeleverde wingegevens.</p>
1b		Antwoord	<p>Gelet op het winningsplan en de adviezen van SodM en TNO-AGE is de minister van oordeel dat de winbaarheid van het gas dat Vermilion voornemens is te produceren uit het gasveld Oldelamer, afdoende is onderzocht en dat het opgegeven productievolume realistisch is.</p> <p>De minister stelt vast dat de beschrijving van de winning uit deelvoorkomen Oldelamer-West past in het winningsplan Oldelamer, zie antwoord 1a. Daarnaast meent de minister dat, gezien de ligging van dit deelvoorkomen en de overeenkomstige eigenschappen daarvan met de andere deelvoorkomens van het gasvoorkomen Oldelamer, Vermilion voldoende relevante kennis heeft om de geschatte hoeveelheid en de winbaarheid van het gas te kunnen beschrijven in het winningsplan.</p> <p>De minister heeft de aanvraag van Vermilion voor advies voorgelegd aan SodM, die op zijn beurt de onafhankelijke deskundige TNO-AGE heeft gevaagd om de door Vermilion gehanteerde berekeningen en prognoses te controleren. TNO-AGE, die alle data van de ondergrond beheert, heeft aangegeven dat de in het winningsplan gebruikte gegevens overeenkomen met hetgeen bekend is van deze geologische laag. Het instituut concludeert dat het door Vermilion genoemde winningspercentage in overeenstemming is met de principes van doelmatige en efficiënte winning in de desbetreffende geologische setting. Volgens het advies van SodM zal de voorgestelde gaswinning (uit Oldelamer-West) naar de huidige kennis en technieken, planmatig en efficiënt uitgevoerd worden.</p>

			De minister benadrukt dat SodM erop toeziet dat de daadwerkelijke gaswinning het productievolume niet overschrijdt. De door Vermilion gegeneerde productiegegevens zijn inzichtelijk via https://www.nlog.nl/selectiescherm-productie . Indien Vermilion meer gas verwacht te winnen dan in het onderhavige winningsplan is beschreven, en Vermilion de winning wenst voort te zetten, zal Vermilion een nieuw winningsplan moeten indienen voor de winning van de extra hoeveelheid gas.
1c	7, 8, 9, 10, R16, 17, 18 <i>Beleid inzake kleine gasvelden</i>	Zienswijze	Het instemmingsbesluit is in strijd met het beleid inzake kleine gasvelden omdat (-) de gasproductie hierdoor toeneemt; en (-) er uit een nieuw gasveld, "Oldelamer West", wordt geboord en gewonnen.
1c		Antwoord	De minister stelt dat de gasproductie uit het gasveld Oldelamer strookt met het beleid voor kleine gasvelden: In de brief van 30 mei 2018 aan de Tweede Kamer heeft de minister het verloop van de gaswinning uit kleine velden geschetst en de afnemende gasproductie in overzicht gegeven. ² Gegeven de nog voortdurende Nederlandse afhankelijkheid van aardgas, zal de gaswinning uit kleine velden tijdens de energietransitie worden voortgezet, zo lang dit nodig is en veilig kan plaatsvinden voor bewoners en omgeving. In de brief aan de Tweede Kamer van 30 maart 2020 ³ is hieraan toegevoegd dat de gaswinning uit de Nederlandse kleine velden, zowel op land als op zee, de voorkeur geniet omdat dit beter is voor klimaat, werkgelegenheid, economie, behoud van kennis van de diepe ondergrond en aanwezige gasinfrastructuur. Ook remt productie in eigen land de toenemende importafhankelijkheid van andere landen. Naarmate de energietransitie verder vordert, neemt de afhankelijkheid van aardgas af. In de allengs duurzamere energiehuishouding van Nederland zal zich een gestage afbouw voltrekken van de gaswinning uit de kleine Nederlandse gasvelden. Deze afbouw door natuurlijk verloop heeft betrekking op de totale winning van aardgas uit de kleine Nederlandse velden gezamenlijk. Dat de instemming met het winningsplan Oldelamer leidt tot een toename van een gasproductie in dit gasveld is dan ook in overeenstemming met het beleid voor kleine gasvelden. Zie in dit verband ook de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State d.d. 6 november 2019 in de zaak Vinkega (ECLI:NL:RVS:2019:3738) De desbetreffende overwegingen zijn herhaald op 12 februari 2020 in de uitspraak over het instemmingsbesluit met het winningsplan Bergen II (ECLI:NL:RVS:2020:428) en op 19 februari 2020 in de uitspraak over het instemmingsbesluit met het winningsplan Hardenberg (ECLI:NL:RVS:2020:507).

² Kamerstukken II 2017-2018, 33529, nr. 469.

³ Kamerstukken II 2019-2020, 32813, nr. 486.

			Voorts merkt de minister dat Vermilion voor het winningsgebied Gorredijk houder is van een winningsvergunning. Zie ook antwoord 1a. Wat de opsporing van gasvelden aangaat, merkt de minister ten slotte op dat er deze kabinetsperiode geen opsporingsvergunningen worden afgegeven voor nieuwe gasvelden op land. Bestaande opsporingsvergunningen blijven van kracht binnen de bestaande wet- en regelgeving (zie: Regeerakkoord 2017- 2021, p. 43).
1d	1, 12 <i>Energietransitie, gemeentelijk duurzaamheidsbeleid, Klimaatakkoord Parijs</i>	Zienswijze	De gaswinning strookt niet met de energietransitie, het duurzaamheidsbeleid dat de betrokken gemeenten voeren, of het klimaatakkoord van Parijs.
1d		Antwoord	De minister stelt vast dat de overgang naar duurzame vormen van energie in Nederland in volle gang is. Vanwege de nog voortdurende Nederlandse afhankelijkheid van aardgas en omdat aardgas de fossiele bron is met de minste CO ₂ -uitstoot, speelt aardgas een rol bij deze energietransitie. Voor deze overgang is gekozen voor de voortzetting van de productie uit Nederlandse kleine gasvelden waar dat veilig en verantwoord kan, zie antwoord 1c. Deze productie geniet de voorkeur boven importafhankelijkheid. Bovendien kan de hierdoor behouden kennis van de diepe ondergrond, en de kunde om die op een veilige wijze aan te boren, worden ingezet ten behoeve geothermie of de opslag van gassen zoals groen gas, stikstof, waterstof en CO ₂ .
1e	7, 8, 9, 10, 17, 18 <i>Termijn gaswinning</i>	Zienswijze	De termijn voor gaswinning is te lang. De duur van de gaswinning is bepaald op twintig jaar voor een hoeveelheid gas die vier maal zo klein als de hoeveelheid gas die Vermilion in de afgelopen 20 jaar uit het gasveld Oldelamer onder het vaste land heeft gehaald. Om te voorkomen dat Vermilion meer gas wint dan de door haar voorgestelde hoeveelheid, dient de termijn voor gaswinning te worden beperkt tot 5 jaar.
1e		Antwoord	Vermilion verwacht maximaal 528 miljoen Nm ³ aardgas te kunnen produceren in een periode van 20 jaar. De gasproductie vindt plaats door middel van <i>depletion drive</i> : doordat de reservoirdruk hoger is dan druk bovenaan de put, stroomt het gas op natuurlijke wijze de put uit. Het productievolume, de snelheid van de gasstroom, en de afstand die het gas binnen het gasveld moet afleggen om uit de put te stromen, zijn enkele factoren die de duur van de winning mede bepalen. De minister ziet in het winningsplan en de ontvangen adviezen van SodM, TNO-AGE en de Mijnraad geen aanleiding om de productieduur te beperken. De minister merkt daarbij nadrukkelijk op dat SodM erop toeziet dat

			Vermilion niet meer gas wint dan is bepaald bij het besluit tot instemming met het winningsplan. Zie voorts antwoord 1b.
1f	11 <i>Fracking</i>	Zienswijze	<i>Fracking</i> dient te worden uitgesloten. Blijkens de stukken was het in het verleden lastig om het gas ter plaatse van de twee bestaande bronnen uit het gesteente te krijgen. De reservoirdruk is te laag voor natuurlijke stroming. Het spreekt niet vanzelf dat deze problematiek niet zal spelen bij een winning vanuit een nieuwe boring (in hetzelfde gasveld). Het is daarom denkbaar dat Vermilion <i>fracking</i> zal toepassen, hetgeen gepaard gaat met een aantal risico's, waarop SodM in eerdere adviezen bij andere winningen heeft gewezen: (-) het verlies van de integriteit van de afsluitende lagen; (-) het verlies van putintegriteit; (-) het optreden van bevingen; en (-) de blootstelling van mens en milieu aan chemicaliën. Dergelijke risico's moeten worden uitgesloten gelet op de agrarische productie die boven het betreffende gasveld plaatsvindt. De kwaliteit van deze productie mag niet in het geding raken, ook niet in beeldvorming van de consument.
1f		Antwoord	De minister stelt dat Vermilion blijkens het winningsplan niet voornemens is om <i>fracking</i> toe te passen in het gasveld Oldelamer. Op grond van het instemmingsbesluit is <i>fracking</i> dan ook niet toegestaan. Indien Vermilion alsnog <i>fracking</i> zou willen toepassen, zal ze hiervoor een nieuwe aanvraag moeten indienen. De minister benadrukt dat de wijze van winning niet is gewijzigd ten opzichte van het winningsplan waarmee de minister laatstelijk heeft ingestemd (<i>depletion drive</i>). Het probleem met de natuurlijke stroming dat zich bij de toenmalige winning voordeed, is opgelost. Met compressie in de buurt is de tegendruk in de leiding dusdanig verlaagd dat er weer uit het gasvoorkomen kan worden geproduceerd.
1		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen over planmatig beheer geven geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit Oldelamer te wijzigen.

2			Bodemdaling
2a	7, 8, 9, 10, 17, 18 <i>Meetnet</i>	Zienswijze	Uit het winningsplan blijkt dat Vermilion beschikt over een meetnet om bodemdaling te meten. Dat meetnet bevindt zich echter niet ter plaatse van het Tjeukemeer, waaronder het grootste deel van de gaswinning zal plaatsvinden, maar beperkt zich tot het vaste land. Hierdoor is het meetnet niet volledig en kunnen de gevolgen van de gaswinning niet goed worden gecontroleerd.

2a		Antwoord	Bijlage 16 van het winningsplan geeft het meetnet van het bestaande meetplan Oldelamer weer. Ingevolge artikel 41 van de Mijnbouwwet in samenhang met artikel 30 van het Mijnbouwbesluit zal Vermilion dit meetnet aanpassen voor het grotere winningsgebied. Het meetplan behoeft de instemming van de minister, die deze bevoegdheid heeft gemandateerd aan de Inspecteur-Generaal der Mijnen. Voorafgaand aan de gasproductie uit de aftakking zal een bodemdalingsnulmeting worden uitgevoerd (zie p. 36 van het winningsplan).
2b	2 <i>Frequentie metingen bodemdaling:</i>	Zienswijze	De meting van bodemdaling vindt eenmaal per tien jaar plaats. Deze frequentie is te laag voor de woningen in Delfstrahuizen en Echtenerbrug omdat zij zijn gefundeerd in een dunne zandlaag. Met een jaarlijkse meting kan schade aan deze kwetsbare woningen worden voorkomen.
2b		Antwoord	Volgens het meest recente meetplan, het Meetplan 2020 d.d. 21 oktober 2019, zal de bodemdaling iedere 5 jaar worden gemeten. De Inspecteur-Generaal der Mijnen heeft hiermee ingestemd namens de minister. Ingevolge artikel 30, zesde lid, van het Mijnbouwbesluit, zal Vermilion het meetplan jaarlijks dienen te actualiseren. Als onderdeel van het meetplan, zal de frequentie van bodemdalingsmetingen, het meetinterval, dus jaarlijks worden beoordeeld. Indien daar aanleiding toe is, zal het meetinterval worden aangepast.
2c	13 <i>Bodemonderzoek in vergelijkbaar gebied</i>	Zienswijze	Bodemonderzoek in het kader van gaswinning in Oppenhuizen wijst op aanmerkelijke negatieve gevolgen. Gevolgen die bovendien groter zijn dan Vermilion in het betreffende winningsplan heeft voorgesteld. Gelet hierop en uit oogpunt van zorgvuldigheid dient aanvullend wetenschappelijk onderzoek plaats te vinden voordat wordt ingestemd met de gaswinning Oldelamer. De situatie in Oldelamer is gelet op de ondergrond vergelijkbaar met de situatie in Oppenhuizen. Daarnaast betreft het in beide gevallen veenweidegebied. In maart 2016 is door ir. Houtenbos een deskundig <u>bodemrapport</u> opgesteld in het kader van de gaswinning in Oppenhuizen. Uit dit rapport – dat in vergelijking met het winningsplan Oppenhuizen uitgaat van andere rekenmodellen - volgt dat de bodemdaling en de kans op aardbevingen vanwege de aardgaswinning in Oppenhuizen groter zijn dan Vermilion in haar winningsplan voor Oppenhuizen had aangegeven.
2c		Antwoord	Op verzoek van de minister hebben SodM en TNO gereageerd op de contra-expertise van de heer Houtenbos in de zaak Oppenhuizen. In hun <u>reactie</u> concluderen zij dat het onderzoek geen aanleiding geeft om de beoordeling van de veiligheid voor mens en milieu ten gevolge van de winning van gas uit het veld Oppenhuizen te herzien. Gelet op deze conclusie heeft de minister het instemmingsbesluit Oppenhuizen niet herzien. Het rapport is ook aan de orde geweest in de beroepszaak over de

			gaswinning Oppenhuizen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. De Afdeling heeft het rapport toen niet gevolgd (zie: ECLI:NL:RVS:2017:1096). Zo de gaswinning uit Oppenhuizen al vergelijkbaar is met die uit Oldelamer, ziet de minister in deze contra-expertise inzake Oppenhuizen geen aanleiding om aanvullend wetenschappelijk onderzoek te laten verrichten ter beoordeling van het winningsplan Oldelamer.
2		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen over bodemdaling geven geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit Oldelamer te wijzigen.

3			Bodemtrilling
3a	10 <i>Waterinjectie</i>	Zienswijze	Ingeval waterinjectie plaatsvindt, zijn de lange termijn effecten van (herstel) van drukverlies in lege gasvelden onvoldoende in beeld gebracht om de risico's op trillingen en aardbevingen op lange termijn te kunnen beoordelen. De delfstofwinner heeft geen verplichting om in het winningsplan te vermelden of er waterinjectie zal plaatsvinden. In de adviezen en de effectbeoordeling bij het winningsplan is waterinjectie dan ook niet behandeld. Omdat waterinjectie in de diepe ondergrond kan leiden tot aardbevingen – in Friesland heeft waterinjectie tot aardbevingen geleid - zijn de lange termijn effecten van (herstel) van drukverlies in lege gasvelden onvoldoende in beeld gebracht om de risico's op trillingen en aardbevingen op lange termijn te kunnen beoordelen.
3a		Antwoord	Volgens het winningsplan (p. 26) vindt de winning plaats door middel van natuurlijke stroming door de aanwezige reservoirdruk (<i>depletion drive</i>), en wordt geen productiewater terug geïnjecteerd in de voorkomens van het gasveld Oldelamer. Op grond van dit instemmingsbesluit is injectie van productiewater in het gasveld Oldelamer dan ook niet toegestaan.
3c	R16 <i>Versnellingsmeters</i>	Zienswijze	Net als bij het instemmingsbesluit Weststellingwerf dient het onderhavige instemmingsbesluit de voorwaarde te bevatten dat er rond het gasveld drie versnellingsmeters worden geplaatst.
3c		Antwoord	Het meetnetwerk van het KNMI kan in de nabijheid van het gasveld Oldelamer bodembewegingen met een magnitude van 1.5 op de schaal van Richter of hoger goed lokaliseren. Omdat de kans op een beving in of bij het gasveld Oldelamer verwaarloosbaar is, acht de minister, mede gelet op het advies van de Tcbb, het niet noodzakelijk om aanvullende maatregelen te treffen.

3		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen over bodemtrilling geven geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit Oldelamer te wijzigen.
4			Schade door bodembeweging
4a	4, 11 <i>Nulmeting en planmatige monitoring met versnellingsmeters én tiltmeters</i>	Zienswijze	<p>Voorafgaand aan de gaswinning dient een nulmeting plaats te vinden ten aanzien van de bouwkundige staat van de betrokken woning. Met deze meting is de door gaswinning ontstane schade beter vast te stellen. Ook de agrarische ondernemers hebben behoefte aan een nulmeting, desnoods steekproefsgewijs.</p> <p>Volgens de agrarische ondernemers kan bij de monitoring niet worden volstaan met de meting van de versnellingen (KNMI). Ook de tilt/hoekverkanteling moet worden gemeten om de effecten van bevingen te kunnen aantonen. Idealiter vindt deze monitoring plaats overeenkomstig een met de agrarische sector afgestemd plan. Zonder deze maatregelen houden agrarische ondernemers zorgen over hun veiligheid en de vergoeding van de door hen geleden schade aan met name onroerende zaken. Hierbij zij opgemerkt dat banken en verzekeraars geïnteresseerd zijn in risicoanalyses om in geval van investeringen bij klanten na te gaan of de aflossingen en afschrijvingen gelijke pas houden met de waarde van het onderpand op langere termijn in relatie tot schade aan het pand door bevingen. TILT monitoren zijn geschikt om deze risicoanalyse te ondersteunen.</p>
4a		Antwoord	<p>Omdat de kans op een beving in of bij het gasveld Oldelamer verwaarloosbaar is, acht de minister het niet noodzakelijk om aanvullende maatregelen te treffen zoals een nulmeting of het plaatsen van tiltmeters ten behoeve van de monitoring.</p> <p>De minister deelt de opvatting dat eventuele schades goed en snel moeten kunnen worden behandeld. Volgens de minister heeft een nulmeting of bouwkundige opname van bouwwerken echter een beperkte waarde voor de schadeafhandeling, ook wanneer er een kans op beven is. Zie in dit verband de evaluatie van de nulmeting aan gebouwen in de kamerbrief van 21 december 2018 (Kamerstukken II 2017/18, 32849, nr. 156, p. 3 e.v.).</p> <p>Volgens dezelfde brief zet de minister in op een (uitgebreidere) monitoring door het (bij)plaatsen van versnellingsmeters. Dit is met name van belang wanneer de mogelijke effecten van de betreffende mijnbouwactiviteit daar aanleiding toe geven en er te weinig versnellingsmeters in de regio aanwezig zijn. In dit verband onderscheidt de minister twee monitoringsklassen. Eén voor gasvelden waar geen of verwaarloosbare seismische activiteit wordt verwacht, en één voor gasvelden waar grotere seismische activiteit wordt verwacht. Voor de gasvelden in de eerstbedoelde monitoringsklasse zijn geen extra monitoringsvoorschriften vereist. Voor gasvelden in laatstbedoelde monitoringsklasse is (bij)plaatsing van versnellingsmeters aangewezen.</p>

			<p>Voor het gasveld Oldelamer worden geen tot verwaarloosbare seismische activiteiten verwacht. Bovendien is het meetnetwerk van het KNMI in de nabijheid van het gasveld Oldelamer afdoende uitgerust om relevante bodembewegingen goed te kunnen lokaliseren. (Zie het KNMI-rapport <i>Monitoring induced seismicity in the North of the Netherlands</i> van 2012). Bijplaatsing van versnellingsmeters kan dan ook achterwege blijven.</p> <p>Voor het meten van veranderingen in de scheefstelling van een gebouw kunnen tiltmeters worden ingezet. Tiltmeters meten echter, naast scheefstelling, ook temperatuureffecten, dagelijks gebruik, eb en vloed, etc. Het is de vraag of de scheefstelling aan een gebouw door een aardbeving naast de andere effecten goed kan worden bepaald. Hiervoor wordt op dit moment een pilot uitgevoerd voor gebouwen in het Groningenveld en op enkele plekken buiten het Groningenveld. De meters van de pilot zijn, in de meeste gebouwen, geplaatst maar er zijn nog geen uitkomsten bekend. Naast dat het een vraag is of de metingen door tiltmeters een rol kunnen spelen in de schadeafhandeling, geeft de gaswinning in het gasveld Oldelamer een verwaarloosbare kans op een aardbeving waardoor het plaatsen van tiltmeters geen toegevoegde waarde heeft.</p> <p>Indien onverhoopt toch schade wordt geleden, kan hiervan melding worden gedaan bij de Commissie Mijnbouwschade. Deze commissie onderzoekt onder meer de oorzaak van de schade waardoor de bewijslast van gedupeerden wordt verlicht. Zie voorts antwoord 4g.</p>
4b	12 <i>Seismische Risico analyse (SRA) heeft geen voor omwonenden specifieke betekenis</i>	Zienswijze	<p>Omdat woningen verschillende bouwkenmerken hebben en ook de ondergrond van woningen kan variëren (diepte van keileemlagen, zandlagen en veenpakketten), heeft een SRA voor omwonenden geen specifieke betekenis voor individuele gevallen. Indien de SRA een verwaarloosbaar risico aangeeft, betreft dat slechts een inschatting van het economisch risico op omvang van schade. De uitkomst zegt niets over een individuele kans op schade. Een kans van 1% betekent nog steeds dat 1 huis op de 100 huizen schade kan oplopen.</p>
4b		Antwoord	<p>Ingevolge artikel 24, eerste lid, onderdeel p, van het Mijnbouwbesluit dient het winningsplan een risico-analyse te bevatten van trillingen die het gevolg kunnen zijn van de gaswinning. Volgens de toelichting op dit onderdeel betreft dit een onderzoek op het niveau van het betreffende gasveld. Aan de hand van deze onderzoeksbevindingen, waaronder de categorisering van de risico's op bevingen, en de adviezen daaromtrent, kan de minister zijn zorgvuldige afweging maken. Zo kan de minister de instemming met winningsplan (gedeeltelijk) weigeren vanwege de effecten van bodemtrillingen, of bij de instemming met het winningsplan maatregelen voorschrijven ter voorkoming of beperking van</p>

			<p>bevingen (en eventuele aanverwante schade). Denk bijvoorbeeld aan het plaatsen van seismometers. Uit de aard van de zaak overstijgt de <i>voorbereiding</i> van het besluit omtrent een winningsplan het niveau van de individuele gevallen.</p> <p>Voor het winningsplan Oldelamer heeft Vermilion een SRA opgesteld (vgl. p. 37 e.v. van het winningsplan). De daarbij gehanteerde methodiek is gebaseerd op de door SodM ontwikkelde leidraad 'Methodiek voor risicoanalyse omtrent geïnduceerde bevingen door gaswinning' (bijlage bij Kamerstukken II, 2015 – 2016, nr. 33 529, nr. 275). De SRA voldoet dan ook aan de eisen die daar aan worden gesteld, gelet op het doel waarvoor zij is voorgeschreven.</p> <p>De minister benadrukt hierbij dat Oldelamer in de laagste seismische risicocategorie valt. De kans op een geïnduceerde beving wordt verwaarloosbaar geacht. De minister stelt naar aanleiding van het advies van TNO dat Vermilion de SRA voor het gasveld Oldelamer conform de leidraad heeft uitgevoerd.</p> <p>Ten slotte vermeldt de minister ten overvloede dat de samenstelling van de bovengrond/bodem niet van invloed is op de kans of zich een beving zal voordoen. De bodemsamenstelling kan wel relevant zijn voor de berekening van het risico op schade vanwege bodemtrilling. Maar dit is pas het geval indien er kans op een beving is met een zodanige magnitude dat die beving de oppervlakte bereikt. Bij Oldelamer is reeds de kans op een beving verwaarloosbaar. Aan de verdere vervolgstappen in de bedoelde risicoberekening kom je dan ook niet toe.</p>
4c	R15 <i>Modelmatige risicoberekeningen zijn onvoldoende voor instemming</i>		<p>De precieze omvang van de risico's van de gaswinning is onzeker omdat deze modelmatig worden berekend. Deze onzekerheid staat de instemming in de weg.</p>
4c		Antwoord	<p>De minister stelt dat de onderliggende informatie over de risico's van bodembeweging voldoende basis biedt voor instemming met het winningsplan Oldelamer.</p> <p>De historische en toekomstige bodemdaling zijn berekend aan de hand van de wetenschappelijk geaccepteerde analytische methode van G.H.C. van Opstal. Deze methode is door Vermilion verwerkt in het computerprogramma MATLAB, volgens een methode die door TNO opgezet is, en door SodM is goedgekeurd. De modelmatige analyse en berekening van de bodemdaling heeft Vermilion in detail</p>

			<p>uitgewerkt in bijlage 15 van het winningsplan, die vervolgens door externe adviseurs is gecontroleerd en beoordeeld.</p> <p>In het winningsplan heeft Vermilion ook het verplichte meetplan opgenomen. (Zie ook antwoorden 2a en 2b.) Indien volgens daarop gebaseerde metingen blijkt dat de bodemdaling groter is dan voorspeld, zal Vermilion een nieuw winningsplan moeten indienen. Voor zover modelmatige berekeningen onzekerheden inhouden, zijn die hierdoor ondervangen.</p> <p>De minister benadrukt dat de bodemdaling vanwege gaswinning uit Oldelamer beperkt zal zijn. Volgens de door TNO geverifieerde prognose is deze uiteindelijk – dus de historische - en toekomstige bodemdaling samen - maximaal 3,1 cm. Naar verwachting leidt deze bodemdaling niet tot schade.</p> <p>Wat betreft de modelmatige berekening van de risico's van bodemtrilling, verwijst de minister naar antwoord 4a.</p>
4d	<p>6, 7, 8, 9, 10, 17, 18</p> <p><i>Omvang schade door bodembeweging onvoldoende duidelijk</i></p>	Zienswijze	Voor een verantwoord instemmingsbesluit is er nog te veel onduidelijk over de omvang van de schade door bodembeweging vanwege gaswinning.
4d		Antwoord	Volgens de minister bieden de berekeningen in het winningsplan en de adviezen van onafhankelijke deskundigen voldoende duidelijkheid over de kans op schade door bodembeweging vanwege gaswinning. Gelet op deze adviezen constateert de minister dat de eventuele schade door bodembeweging vanwege gaswinning beperkt is. Hierin vindt de minister dan ook geen grond voor een (gedeeltelijke) weigering van de instemming.
4e	<p>R16</p> <p><i>Voorzorgsbeginsel</i></p>	Zienswijze	Gaswinning kan bodembeweging veroorzaken. Uit voorzorg en gelet op de veiligheid zou de instemming daarom moeten worden geweigerd.
4e		Antwoord	Op grond van artikel 36, eerste lid, onderdeel a, van de Mijnbouwwet kan de minister zijn instemming met het opgestelde winningsplan slechts geheel of gedeeltelijk weigeren indien de

			<p>minister het in het winningsplan aangeduide gebied niet geschikt acht voor de in het winningsplan vermelde activiteit om reden van het belang van de veiligheid voor omwonenden.</p> <p>De minister meent dat in het onderhavige geval van een dergelijke ongeschiktheid geen sprake is. Voor een gehele of gedeeltelijke weigering van de instemming op deze grond, ziet de minister dan ook geen aanleiding. Ook niet uit voorzorg.</p> <p>De minister heeft daarbij ten eerste overwogen dat de voorgestelde gaswinning uiteindelijk zal resulteren in een bodemdaling van maximaal 3,1 cm, en slechts een verwaarloosbare kans op bodemtrillingen inhoudt. Daarnaast hecht de minister er belang aan dat het winningsplan een voortzetting betreft van de gasproductie uit Oldelamer. Ten slotte heeft de minister in zijn afweging meegenomen dat Oldelamer is gelegen in veengebied. In de Nederlandse veengebieden komt bodemdaling al eeuwenlang voor en de gaswinning levert daar een zeer kleine bijdrage aan.</p>
4f	11 <i>Waterhuishouding</i>	Zienswijze	<p>De agrarische sector vraagt aandacht voor de waterhuishoudkundige consequenties van bodemdaling voor zover die raken aan het agrarische belang. Meer concreet wordt gepleit voor (i) een gedetailleerde vaststelling van de nulsituatie in relatie tot maaiveldniveau en het niveau van de eerste bodemlaag onder het veen; en (ii) een onafhankelijke monitoring van de ontwikkelingen aangaande deze twee parameters.</p> <p>In het winningsplan wordt aangegeven dat door gaswinning (verleden en toekomst samen) een beperkte bodemdaling van ca. 3 cm zal optreden. Indien men dit afzet tegen de potentiële bodemdaling van gebieden met veengrond (oxidatie en klink) lijkt dit weinig, maar desondanks is de agrarische sector over deze ontwikkeling zeer bezorgd. Het is namelijk de combinatie van zaken die er voor kan zorgen dat kritische drempels worden overschreden. Met als potentieel gevolg dat bodemdaling als gevolg van gaswinning een voor agrarische productie benodigde optimale waterhuishouding frustreert. In het instemmingsbesluit wordt een en ander gebagatelliseerd en ontbreken sturende elementen die er richting Vermilion op toe zien dat zaken geborgd worden.</p>
4f		Antwoord	<p>In het algemeen kan bodemdaling veroorzaken dat het grondwater in relatieve zin stijgt waardoor vernatting optreedt met mogelijk negatieve effecten op landbouwgrond.</p> <p>Volgens de methodiek van de Commissie Bodemdaling Aardgaswinning Fryslân is eerst sprake van negatieve effecten op de waterhuishouding in landbouwgebied bij een bodemdalingsverschil van 5 cm of meer of een afname van de drooglegging van meer dan 5 cm.</p> <p>Gelet op het winningsplan (inclusief de effectbeoordeling van Royal HaskoningDHV) en de adviezen van SodM en TNO-AGE zal de uiteindelijke bodemdaling vanwege de gaswinning in Oldelamer, maximaal 3,1 cm zijn, waarvan 1 - 2 cm al heeft plaatsgevonden (historische bodemdaling).</p>

			<p>De waterhuishouding in het Oldelamer behoort tot de zorg van Wetterskip Fryslân. Als wettelijk adviseur in deze procedure heeft dit waterschap laten weten geen overwegende bezwaren te hebben tegen de instemming met het onderhavige winningsplan.</p> <p>Gelet op het voorgaande ziet de minister geen aanleiding de bedoelde nulsituatie vast te stellen, dan wel een onafhankelijke monitoring in te regelen.</p>
4g	<p>5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, R16, 17, 18</p> <p><i>Schadevergoeding (Schaderegeling/ schadeprotocol/ schadefonds)</i></p>	Zienswijze	<p>In verschillende zienswijzen en in verschillende bewoordingen wordt ingegaan op de schadevergoeding:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Er moet zekerheid bestaan over de volledige vergoeding van schade door bodembeweging vanwege gaswinning. Temeer omdat de juridische positie van de individuele burger in dit opzicht zwak is; 2. Nu een uniforme schaderegeling (lees: schadeprotocol) voor de kleine velden nog in ontwikkeling is, wordt de minister verzocht om een schaderegeling op te nemen in het instemmingsbesluit als voorwaarde voor het daadwerkelijk starten van de gaswinning; 3. In de schaderegeling (schadeprotocol of voorwaarde instemmingsbesluit) dient de omgekeerde bewijslast te worden geregeld.
4g		Antwoord	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bij besluit van 5 juni 2020 heeft de minister een onafhankelijke landelijke Commissie Mijnbouwschade ingesteld (<u>Instellingsbesluit Commissie Mijnbouwschade</u>). Door het instellen van deze commissie is er één loket voor schade vanwege mijnbouw. Het uitgangspunt bij de schadeafhandeling is dat deze laagdrempelig, transparant, deskundig en onafhankelijk is. Sinds 1 juli 2020 kunnen inwoners hun schades vanwege mijnbouw aan deze commissie voorleggen via www.commissiemijnbouwschade.nl. De Commissie Mijnbouwschade onderzoekt onder meer de oorzaak van de schade waardoor de bewijslast van gedupeerden wordt verlicht. Het advies dat de commissie uitbrengt over de oorzaak, het causaal verband, de hoogte en de verdeling van de schade is bindend voor de mijnbouwonderneming. De mijnbouwonderneming heeft daarvoor een overeenkomst gesloten met de Staat (de minister van Economische Zaken en Klimaat). 2. Het schadeprotocol voor kleine velden is afgerond. (Zie bijlage 1 van het bovenbedoelde instellingsbesluit: "Protocol voor de behandeling van meldingen van schade als gevolg van bodembeweging door aanleg of exploitatie van een mijnbouwwerk ten behoeve van olie- en gaswinning uit of olie- en gasopslag in een klein veld"). Bij de uitvoering van haar taak zal de Commissie Mijnbouwschade de bepalingen van het civiele aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht toepassen met inachtneming van het protocol (vgl. artikel 6 van het instellingsbesluit). Mede gelet hierop ziet de minister ervan af om in verband met de schadeafhandeling voorschriften of beperkingen te verbinden aan het instemmingsbesluit.

			3. In het schadeprotocol is het wettelijk bewijsvermoeden (ter omkering van de bewijslast) niet ingevoerd. Zie hierna, antwoord 4h.
4h	1, 7, 8, 9, 10, 11, R16, 17, 18 <i>Omgekeerde bewijslast</i>	Zienswijze	Schade aan gebouwen kan diverse oorzaken hebben. Denk aan uitdroging, diepontwatering, veenoxidatie, en gaswinning. De werkelijkheid, het oorzakelijk verband, is dan ook te complex om de vergoeding van schade vanwege gaswinning privaatrechtelijk af te handelen; de bewijslast hoort niet bij de gedupeerden te liggen. Net als bij de vergoeding van schade door mijnbouw in Groningen, dient de bewijslast te worden omgekeerd (in een schaderegeling). Gebeurt dit niet, dan blijven de gedupeerden in onzekerheid over de schadevergoeding en is bovendien sprake van rechtsongelijkheid.
4h		Antwoord	Voor de Groningse situatie waren er redenen om een wettelijk bewijsvermoeden in te voeren. (Kamerstukken II 2015/2016, 34348, nr. 6). Bijvoorbeeld vanwege het aantal schadegevallen en de gelijksoortigheid ervan. Voor de kleine gasvelden is deze situatie heel anders, en is er geen sprake van een veelheid aan gelijksoortige schadegevallen. Het wettelijk bewijsvermoeden is dan ook niet verankerd in het schadeprotocol voor kleine velden. Voor het gasveld Oldelamer is de kans op beven verwaarloosbaar en is de kans op aanverwante schade dus ook beperkt. Als er als gevolg van de gaswinning toch schade optreedt dan is Vermilion op grond van artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek verplicht die schade te vergoeden. Sinds 1 juli 2020 kunnen inwoners hun schades melden bij de Commissie Mijnbouwschade. Deze commissie onderzoekt onder meer de oorzaak van de schade waardoor de bewijslast van gedupeerden wordt verlicht. Zie antwoord 4g.
4		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen over schade door bodembeweging geven geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit Oldelamer te wijzigen.

5			Natuur en milieu
5a	12, 13, R16 <i>Nadelige gevolgen voor m.n. Natura 2000-gebied door bodembeweging</i>	Zienswijze	<ol style="list-style-type: none"> 1. De gaswinning kan effect hebben op de waterhuishouding in nabijgelegen natuurgebieden, en dan met name de waterhuishouding in het Natura 2000-gebied Rottige Meenthe en Brandemeer. In een gebied waarin veel is geïnvesteerd in een "natte as" met de natuurgebieden van de Weerribben/Wieden, dienen de gevolgen voor de waterhuishouding beschouwd te worden; 2. Gaswinning behoort niet plaats te vinden in de nabijheid van de Rottige Meenthe en Brandemeer. Dit betreft een Natura 2000-gebied, een categorie natuurgebieden die het meest kwetsbaar zijn en daarom het meest beschermd dienen te worden. Nu de bodemdalingsskolom tot in dit gebied

			<p>doorloopt, zijn uit bodemdaling voortkomende nadelige natuurgevolgen niet uit te sluiten. Ook niet wanneer onderzoek anders uitwijst;</p> <p>3. De gaswinning kan gevolgen hebben voor de specifieke gebiedskenmerken: stuwwallen en veenweide. Noch het winningsplan, noch het instemmingsbesluit besteedt hier voldoende aandacht aan.</p>
5a		Antwoord	<p>De minister benadrukt dat de toetsing van het winningsplan op grond van artikel 36, eerste lid, onderdelen c en d, van de Mijnbouwwet beperkt is tot de toetsing van de nadelige milieu -en natuurgevolgen die samenhangen met de <i>bodembeweging</i> vanwege gaswinning. Voor wat betreft de mogelijke effecten van bodemtrillingen op de natuur kan in algemene zin worden gesteld dat alleen uitzonderlijk zware trillingen gevolgen zouden kunnen hebben voor de natuur. Voor bodemdaling kan dit anders liggen omdat deze kan leiden tot vernatting, hetgeen effecten kan hebben op bepaalde biotopen die hiervoor gevoelig zijn. De gevolgen van de bodemdaling voor de waterhuishouding staan dan ook centraal bij de beoordeling van de natuurgevolgen.</p> <p>De Commissie Bodemdaling Aardgaswinning Fryslân hanteert verschillende uitgangspunten voor de beoordeling van negatieve effecten op de waterhuishouding (en aanverwante natuurgevolgen). Volgens haar methodiek is sprake van negatieve effecten op de waterhuishouding in het bebouwd- en landbouwgebied bij een bodemdalingsverschil van 5 cm of meer of een afname van de drooglegging van meer dan 5 cm. Voor de beoordeling van negatieve effecten op de waterhuishouding in Natura 2000-gebieden, geldt een strengere criterium: er is mogelijk sprake van negatieve effecten bij een bodemdalingsverschil van 1 cm of meer of een afname van de drooglegging van meer dan 1 cm. Dit is afhankelijk van vegetatietype en natuurdoelstellingen.</p> <p>De waterhuishouding en daarmee veranderingen in het grondwaterpeil behoort tot de zorg van de waterschappen. De waterhuishouding is gericht op de bestaande functies van de bodem, waaronder de natuurfunctie. Veranderingen van het grondwaterpeil die gevolgen hebben voor de bodemfunctie kunnen de waterschappen, door middel van wijziging van het peilbesluit corrigeren. Gelet op deze taak zijn waterschappen wettelijk adviseur bij de besluitvorming omtrent winningsplannen.</p> <p>Gelet op het voorgaande en in reactie op de zienswijzen merkt de minister het volgende op:</p> <p>1. In het natura 2000-gebied de Rottige Meenthe & Brandemeer daalt de bodem nog 1 tot maximaal 4,5 mm. Voor de waterhuishouding zijn streefpeilen bepaald. Het natuurgebied binnen de bodemdalingscontour bestaat uit meerdere kleine peilgebieden/bemalen peilgebieden. De bodemdalingsverschillen per peilvak zijn kleiner dan 1 cm. Hierdoor worden geen negatieve</p>

			<p>effecten verwacht. Indien het waterschap besluit om het peil niet de bodemdaling te laten volgen maar gelijk te houden ten opzichte van NAP, treedt vernatting op. Dit is echter zo beperkt dat er geen sprake is van een effect. (Zie Rapport Effectbeoordeling waterhuishouding en natuur Oldelamer, p. 16 e.v.) Mede gelet op het advies van SodM ziet de minister dan ook geen aanleiding om de instemming op deze grond (gedeeltelijk) te weigeren of aanvullende voorwaarden te verbinden aan het instemmingsbesluit;</p> <p>2. Omdat de bodemdalingskolom een geringe overlap heeft met het Natura 2000-gebied de Rottige Meenthe en Brandemeer, heeft Royal HaskoningDHV ook de natuureffecten van de toekomstige bodemdaling voor dit gebied onderzocht en beoordeeld. Vanwege de bijzondere status van dit gebied is hierbij het strengste criterium gehanteerd (zie tweede alinea hierboven). En ook bij toepassing van dit criterium zijn er geen negatieve effecten op de waterhuishouding en aanverwante natuurgevolgen te verwachten. Sterker, de verwachte bodemdaling in de Rottige Meenthe & Brandemeer is zo gering, dat bedoelde negatieve effecten op voorhand kunnen worden uitgesloten.</p> <p>3. Zo de gebiedskenmerken kunnen worden beïnvloed door veranderingen van de waterhuishoudkundige staat van het gebied, is hier in het onderhavige geen sprake van omdat de effecten op de waterhuishouding niet verwacht worden.</p>
5b	<p>7, 8, 9, 10, 12, 13, R16, 17, 18</p> <p><i>Nadelige gevolgen voor m.n. Natura 2000-gebied die <u>niet</u> samenhangen met bodembeweging vanwege gaswinning</i></p>	Zienswijze	<p>1. Gaswinning gaat gepaard met vele transporten en gebruik van motoren en/of generatoren die op fossiele brandstoffen draaien. De transporten zien met name op het vervoer van afvalwater, chemicaliën e.d. Gezien de nabijheid van Natura 2000-gebieden is aldus sprake van stikstofdepositie op deze gebieden. Zowel het winningsplan als de onderliggende effectbeoordeling van Royal Haskoning DHV van 4 oktober 2018 zien daar niet op. Dat laatste spreekt ook voor zich aangezien de stikstofdiscussie toen nog niet speelde. Desalniettemin kan dit niet worden genegeerd en dient nader onderzoek plaats te vinden naar de stikstofdepositie van de activiteiten die gepaard gaan met de beoogde gaswinning op nabijgelegen Natura 2000-gebieden. Daartoe kan niet worden verwezen naar vergunningen die benodigd zijn van andere bestuursorganen, aangezien effectbeoordeling van Royal Haskoning DHV uitdrukkelijk onderdeel uitmaakt van het Winningsplan en in die effectbeoordeling uitdrukkelijk wordt verwezen naar de Wet Natuurbescherming en daarbij slechts invloed van bodemdaling op natuurgebieden en natuurwaarden wordt beschreven. Dat getuigt van een te beperkte blik en maakt het Winningsplan onuitvoerbaar;</p> <p>2. De gaswinning kan gevolgen hebben voor de specifieke gebiedskenmerken: stuwwallen en veenweide. Noch het winningsplan, noch het instemmingsbesluit besteedt hier voldoende aandacht aan.</p>

5b		Antwoord	<p>De minister benadrukt dat de toetsing van het winningsplan op grond van artikel 36, eerste lid, onderdelen c en d van de Mijnbouwwet beperkt is tot de toetsing van de nadelige milieu -en natuurgevolgen die samenhangen met de <i>bodembeweging</i> vanwege gaswinning. Zie antwoord 5a. De inhoudelijke toets van de <i>overige</i> nadelige milieu- en natuurgevolgen – zoals de gevolgen van de met de bedoelde transportbewegingen samenhangende uitstoot - vindt plaats bij de besluitvorming omtrent de omgevingsvergunning, respectievelijk de besluitvorming van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit omtrent een natuurvergunning.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gelet hierop worden de nadelige gevolgen van een eventuele aan de gaswinning gerelateerde stikstofdepositie niet meegenomen in deze procedure. Daarbij merkt de minister op dat bij de gaswinning ondergronds geen stikstof wordt uitgestoten. 2. Analoog aan het antwoord onder 1, en gelet op het antwoord 5a, onder 2, geldt ook dat beoordeling van eventuele gevolgen voor specifieke gebiedskenmerken buiten scope van deze procedure vallen. Andersom: voor zover gebiedskenmerken in relatie (kunnen) staan tot (i) andere ondergrondse oorzaken dan bodembeweging, of (ii) bovengrondse oorzaken, en deze oorzaken verband houden met gaswinningsactiviteiten, worden zij beschouwd in de evenbedoelde vergunningstrajecten.
5c	<p>7, 8, 9, 10, 13, 17, 18</p> <p><i>Milieueffect-rapportage</i></p>	Zienswijze	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vermilion heeft de verplichting om een milieueffectrapportage op te stellen, ontweken door de hoeveelheid winbaar gas te laag in te schatten; 2. Gelet op de M.e.r.-richtlijn en het arrest van het Hof van Justitie d.d. 7 januari 2014 in de zaak C-201/02 (ECLI:EU:2004:12) is een milieueffectrapport ten onrechte niet opgesteld. Door deskundigen is aangetoond en aanvaard dat deze vormen van gaswinning welzeker een negatief effect hebben op de bodem en daarmee op de leefomgeving van zowel mens als dier. Bij een dergelijke ingrijpende beslissing dient uitgebreid onderzoek plaats te vinden op basis van actuele gegevens en op basis van de laatste stand van de techniek. Hierbij is dus uiterste zorgvuldigheid geboden. In dit geval is het onderzoek volstrekt onvoldoende geweest. Hierin schiet het besluit reeds tekort.
5c		Antwoord	<p>In het Besluit milieueffectrapportage is het instemmingsbesluit niet aangewezen als een besluit waarvoor een milieueffectrapportage moet worden uitgevoerd. En volgens vaste rechtspraak is er geen aanleiding voor het oordeel dat het Besluit milieueffectrapportage wat gaswinning betreft een onjuiste implementatie van de M.e.r.-richtlijn is. Zie o.m. de uitspraken van Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 1 april 2020 in de zaak Eesveen (ECLI:NL:RVS:2020:938) en van 15 juli 2020 inzake de gaswinning Groningen (ECLI:NL:RVS:2020:1665).</p>

5d	7, 8, 9, 10, 17, 18 <i>Bodemverontreiniging, vervuiling grondwater/water wingebed</i>	Zienswijze	Gaswinning gaat gepaard met chemicaliën. De eerdere gaswinning in Oldelamer heeft door lekkende pijpen aanzienlijke bodemverontreiniging veroorzaakt als gevolg van deze chemicaliën. Gelet hierop is instemming met het voorliggende winningsplan niet op zijn plaats. Zeker niet nu in het instemmingsbesluit afdwingbare voorschriften ontbreken die ertoe strekken om grootschalige bodemverontreiniging te voorkomen. Daarbij komt dat een eventuele verontreiniging of vervuiling van het grondwater ook risicovol is voor de waterwinning in dit gebied.
5d		Antwoord	<p>Ten eerste merkt de minister op dat op 17 december 2013 zich een incident heeft voorgedaan tijdens de schoonmaak van een bovengrondse pijpleiding tussen locatie OLR1 en locatie OLR2. Hierbij is condensaat gelect op een grondoppervlakte van 45m². De oorzaak is gelegen in een foutief menselijk handelen; het incident heeft niets van doen met het mijnbouwwerk als zodanig.</p> <p>Voorts vermeldt de minister dat milieu- en natuuraspecten als bodemverontreiniging en vervuiling van drinkwatergebieden als gevolg van bovengrondse <i>spills</i> buiten het bestek van onderhavige instemmingsprocedure vallen. Deze aspecten worden beschouwd bij de verlening van omgevings- en natuurvergunningen. Zie in dit verband ook antwoorden 5a en 5b. Zo kunnen bij de omgevingsvergunning eisen worden gesteld aan (het onderhoud en gebruik van) de inrichting/het mijnbouwwerk ter voorkoming van lekkages.</p> <p>Ten slotte merkt de minister op dat operators een veiligheidsmanagementsysteem dienen te gebruiken. Vermilion is momenteel bezig om het veiligheidsmanagementsysteem in overeenstemming te brengen met de eisen die SodM daaraan stelt.</p>
5		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen over natuur en milieu geven geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit Oldelamer te wijzigen.

6			Overig
6a	R15, R16 <i>Wel de lasten, niet de lusten</i>	Zienswijze	<p>Het is onterecht dat de risico's van de gaswinning voor rekening komen van een kleine groep burgers, terwijl deze hier niet direct een financieel voordeel van heeft.</p> <p>De "Gedragscode gaswinning kleine velden" van de Nederlandse gassector biedt onvoldoende zekerheid voor de belangen van de omwonenden. Daarom dient het instemmingsbesluit voor te schrijven dat een gedeelte van de verdiensten terugvloeit naar de omwonenden.</p>

6a		Antwoord	<p>Allereerst stelt de minister dat de ongeveer 70 procent van de opbrengst van een klein gasveld via deelneming en belastingen ten goede komt aan de begroting van de Nederlandse Staat. Hierdoor komen de gasbaten ten gunste van alle inwoners van Nederland. Ook draagt de gaswinning uit kleine velden bij aan de energiezekerheid en de betaalbaarheid van energie. Daarnaast stelt de minister vast dat hoofdstuk 7 van de "Gedragscode gaswinning kleine velden" van brancheorganisatie NOGEP (Nederlandse Olie en Gas Exploratie en Productie Associatie) afspraken bevat over de maatregelen in de omgeving van een mijnbouwlocatie. Naast projectafstemming bij een geheel nieuwe ontwikkeling hecht de minister ook belang aan maatschappelijke betrokkenheid van de mijnbouwbedrijven in de omgeving van hun bestaande projecten. Het is aan Vermilion om in overleg met de omgeving concrete invulling te geven aan de maatschappelijke betrokkenheid in de omgeving. Vermilion heeft een omgevingsfonds dat zich richt op de verduurzaming van de omgeving waarin zij actief is. Als het project concreter wordt zal Vermilion in overleg met de omgeving bekijken hoe zij de verduurzaming kan ondersteunen. De minister merkt wel nadrukkelijk op dat dit aspect geen rol speelt bij de beoordeling van een winningsplan zoals bedoeld in artikel 36 van de Mijnbouwwet.</p>
6b	<p>4, 7, 8, 9, 10, 13, 17, 18</p> <p><i>Maatschappelijk draagvlak</i></p>	Zienswijze	<p>Het maatschappelijk draagvlak voor de gaswinning (in Nederland) ontbreekt om verschillende redenen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Er vloeien veiligheidsrisico's en andere nadelige effecten uit voort zoals in Groningen is gebleken; 2. Andere locaties dan het veengebied van Oldelamer zijn geschikter voor gaswinning; 3. Er zijn alternatieven voor gaswinning in Nederland, bijvoorbeeld de import van LNG. <p>In de besluitvorming omtrent het winningsplan dient rekening te worden gehouden met het ontbreken van maatschappelijk draagvlak of zelfs het maatschappelijk verzet daartegen van omwonenden.</p>
6b		Antwoord	<p>Ter voorbereiding van het onderhavige instemmingsbesluit is de uniforme openbare voorbereidingsprocedure toegepast en is een informatiebijeenkomst georganiseerd. Op deze manier is een zorgvuldige besluitvorming bevorderd via onder meer wederzijdse begripsvorming. Een voorbereiding derhalve waarin rekening kan worden gehouden met een eventueel gebrek aan draagvlak, en die kan bijdragen aan het draagvlak voor het uiteindelijke besluit. Een gebrek aan maatschappelijk draagvlak als zodanig is echter geen wettelijke grond om de instemming met het winningsplan (gedeeltelijk) te weigeren. Zie artikel 36 van de Mijnbouwwet. En zoals de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in haar uitspraak 19 juni 2019 in de zaak</p>

			<p>Langezwaag heeft beargumenteerd, is het ontbreken van draagvlak op lokaal niveau niet zonder meer beslissend voor de te maken belangenafweging (ECLI:NL:RVS:2019:1946).</p> <p>Gelet op de drie bovenvermelde redenen voor een gebrek aan maatschappelijk draagvlak, merkt de minister het volgende op:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De minister benadrukt dat in elk winningsplan de effecten van de gaswinning in kaart worden gebracht en dat de risico's worden gecontroleerd door de onafhankelijke deskundigen van SodM en TNO. Als berekend is dat de effecten klein zijn, dan mag ervan uitgegaan worden dat deze verwachting klopt. De minister wijst erop dat de situatie in het Groningen gasveld wezenlijk anders is dan in de kleine gasvelden. Gelet op aard en schaal van de gevolgen van de gaswinning uit het Groningen gasveld zijn stress, gezondheidsklachten en vermindering van woongenot als gevolg van het grote gevoel van onveiligheid dat in Groningen leeft, als onderdeel van het veiligheidsbelang als bedoeld in artikel 36, eerste lid, onderdeel a, van de Mijnbouwwet, bij de afweging betrokken. Oldelamer is echter een klein gasveld en niet vergelijkbaar met het Groningen gasveld. De minister verwijst in dit verband naar de uitspraak van de Raad van State van 6 november 2019 in de zaak Vinkega (ECLI:NL:RVS:2019:3738). De Afdeling overweegt in die uitspraak dat het Groningen gasveld wat betreft onder meer de omvang, de dikte van de gashoudende laag, de hoeveelheid boorgaten, de mate van bodemdaling en het seismisch risico onvergelijkbaar is met een klein gasveld. 2. Als houder van de winningsvergunning Gorredijk heeft Vermilion een winningsplan ingediend voor de gaswinning uit het gasveld Oldelamer. Nu dit gasveld niet ongeschikt is voor gaswinning zoals bedoeld in artikel 36, eerste lid, onderdeel a, van de Mijnbouwwet, is hierin geen grond gelegen voor de weigering van de instemming. Laat staan dat de instemming geweigerd kan worden omdat andere winningslocaties geschikter zouden zijn. 3. Zoals hierboven (antwoorden 1c en 1d) is aangegeven wordt de gaswinning uit de Nederlandse kleine gasvelden voorlopig voortgezet. Deze gaswinning geniet de voorkeur boven alternatieven als gasimport.
6c	1 <i>Kwaliteit van leven</i>	Zienswijze	De gaswinning tast de kwaliteit van leven aan (vanwege psychische klachten).
6c		Antwoord	De minister betreurt het dat er mensen zijn die ervaren dat de kwaliteit van leven door de gaswinning wordt aangetast door bijvoorbeeld psychische klachten. Voor zover deze aantasting verband houdt met de onzekerheid over de veiligheidssituatie benadrukt de minister dat de toets

			op veiligheid centraal staat bij de beoordeling van het winningsplan. Ook herhaalt de minister dat de veiligheidsrisico's die voortvloeien uit de gaswinning in Oldelamer beperkt of zelfs verwaarloosbaar zijn.
6d	7, 8, 9, 10, 17, 18 <i>Adviezen derden</i>	Zienswijze	<p>De adviezen van het SODM, TNO en de Mijnraad kunnen om verschillende redenen niet dienen ter onderbouwing van het instemmingsbesluit.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ten eerste zijn de adviezen gebaseerd op verkeerde uitgangspunten. De adviezen van het SodM, TNO en de Mijnraad gaan er immers ten onrechte van uit dat gas wordt gewonnen uit een reeds bestaand gasveld. En in samenhang hiermee menen zij dat de onderhavige gaswinning doelmatig en efficiënt is omdat hiermee alsnog gedeeltelijk het resterende gas wordt gewonnen dat volgens eerder plan was voorzien. Wat zij daarbij uit het oog verliezen, is dat Vermillion de eerdere winning in 2014 heeft stilgelegd omdat die technisch niet langer uitvoerbaar was tegen aanvaardbare kosten. Een kostenefficiënte winning van het resterende gas was toen dus niet haalbaar. 2. Vanwege het vorige punt zijn de adviezen ook onvolledig. Twee vragen dienen nog beantwoord te worden: <ol style="list-style-type: none"> (i) Is het aanboren van een nieuw gasveld - vanuit bestaande putten, en ten behoeve van een relatief beperkte hoeveelheid gas - wenselijk? (ii) Is instemming met het winningsplan (inzake een nieuw gasveld) wenselijk zonder dat een bijv. proefboring heeft plaatsgevonden waarmee aanwezigheid en omvang van een gasveld onder het Tjeukemeer is aangetoond? 3. De stelling van de Mijnraad dat dit nieuwe gasveld onder de reeds aan Vermillion afgegeven opsporings- en winningsvergunningen valt, is betwistbaar. Althans, nu de betreffende opsporing- en winningsvergunning in deze procedure niet ter inzage zijn gelegd, is deze stelling niet te toetsen op juistheid.
6d			<ol style="list-style-type: none"> 1. De minister volgt de zienswijzen niet dat Oldelamer-West wordt gekwalificeerd als een nieuw gasveld. Zoals in antwoord 1a toegelicht, is Oldelamer-West niet als zodanig te kwalificeren, maar is het een deelvoorkomen van het gasvoorkomen Oldelamer. De vraag of en in hoeverre de kwalificatie relevant is voor de beantwoording van de vragen die aan de adviseurs zijn voorgelegd, laat de minister rusten; 2. Mede gelet op het voorgaande antwoord (1), stelt de minister dat de adviezen van derden volledig zijn. Zie voorts antwoorden 1b en 1c; 3. De overweging van de Mijnraad was ten overvloede, vgl. antwoord 1a, laatste alinea. De vergunningen hebben dan ook niet op de zaak betrekking zoals bedoeld in artikel 3:11 van de Algemene wet bestuursrecht, waardoor terinzagelegging ervan achterwege kan blijven. De

			<p>minister is evenwel graag bereid om deze in de Staatscourant gepubliceerde vergunningen ook rechtstreeks aan belangstellenden beschikbaar te stellen opdat zij gemakkelijker in staat zijn de stelling van de Mijnraad op juistheid te toetsen.</p>
6e	R16 <i>Omgevingsvergunning</i>	Zienswijze	<ol style="list-style-type: none"> 1. Anders dan de minister meent, is er een omgevingsvergunning vereist voor de herstart van de gaswinning. Er moet immers een boring worden uitgevoerd om het nieuwe gasveld te bereiken; 2. De besluitvorming met betrekking tot deze omgevingsvergunning had, samen met de besluitvorming over de instemming, gecoördineerd moeten plaatsvinden; 3. Alle gemeenten waar het betreffende gasveld is gelegen, moeten worden betrokken bij de verlening van de omgevingsvergunning. Het adviesrecht van gemeenten is ten onrechte beperkt tot de gemeente(n) waar de gaswinlocatie zich bevindt.
6e			<ol style="list-style-type: none"> 1. De minister deelt de opvatting dat een omgevingsvergunning is vereist voor de boring van de aftakking van de bestaande put OLR-01 of OLR-02. Voor de verlening van deze vergunning geldt een afzonderlijke procedure. De beoordeling van de betreffende booreffecten maakt dan ook geen onderdeel uit van de besluitvorming omtrent de instemming met het winningsplan; 2. De omgevingsvergunning voor de boring van de aftakking is nog niet aangevraagd. De minister komt dan ook niet toe aan een gecoördineerde behandeling van deze omgevingsvergunning en het onderhavige instemmingsbesluit. De nog te verlenen vergunning voor de boring van de aftakking dient te worden onderscheiden van de revisievergunning van 22 februari 2018 met kenmerk DGETM-EO/18031972). Zie ook p. 42 van het winningsplan; 3. Op grond van artikel 6.1, eerste lid, van het Besluit omgevingsrecht worden burgemeester en wethouders van de gemeente(n) waar de aftakking wordt gerealiseerd, als adviseur betrokken bij de besluitvorming omtrent de omgevingsvergunning. Op grond van artikel 6.1, derde lid, van het Besluit omgevingsrecht zal ook de provincie Friesland hierbij advies kunnen uitbrengen.
6f	3, R16	Zienswijze	<p><i>Communicatie:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het is onwenselijk dat vooral de gemeente met de omwonenden communiceert over de besluitvorming. Het ministerie dient hier een actievere rol in te spelen; 2. De uitnodiging voor de informatiebijeenkomst had de locatie van het betreffende gasveld beter voor het voetlicht moeten brengen. Was duidelijk geweest dat het gasveld grotendeels onder het Tjeukemeer ligt, was de opkomst van de omwonenden daarvan groter geweest.

6f		Antwoord	<ol style="list-style-type: none"> 1. De minister hecht grote waarde aan een transparante en goede voorlichting over gaswinningen en een goede communicatie met gemeenten en omwonenden. De informatievoorziening wordt voortdurend verbeterd. Zo is er bijvoorbeeld op 5 november 2019 in Echtenerbrug een informatiemarkt geweest ten behoeve van de omwonenden en andere belangstellenden. Tijdens deze informatieavond waren het ministerie, SodM, TNO en Vermillion aanwezig om vragen over de gaswinning in Oldelamer te beantwoorden. Tijdens deze avond konden ook zienswijzen worden ingediend ten behoeve van de verdere besluitvorming; 2. In de kennisgeving van de informatiemarkt van 5 november 2019 is verwezen naar de website nlog.nl voor het inzien van de stukken die op de zaak Oldelamer betrekking hebben. Hiertoe behoort onder meer de kennisgeving van het ontwerpbesluit (Stcrt. 2019, nr. 57222). De in deze kennisgeving opgenomen kaart toont dat het voorkomen Oldelamer gedeeltelijk onder het Tjeukemeer ligt.
6g	7, 8, 9, 10, 17, 18 <i>Terinzagelegging</i>	Zienswijze	<ol style="list-style-type: none"> 1. De terinzagelegging van het winningsplan via www.nlog.nl is incompleet omdat pagina's 71 tot en met 75 ontbreken. Deze pagina's betreffen onder meer bijlage 18 "Gedetailleerde impactanalyse bodemdaling" Verzoek is dat dit document alsnog ter inzage wordt gelegd en dat hierop gedurende 8 weken zienswijzen kunnen worden ingediend; 2. Omdat het ontwerpbesluit kennelijk voortborduurde op het instemmingsbesluit Winningsplan Oldelamer d.d. 14 juli 2004, dient ook dit besluit ter inzage te worden gelegd.
6g		Antwoord	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagina's 71 e.v. van het winningsplan betreffen bijlagen 18 en 19. Volgens het winningsplan heeft bijlage 18 het opschrift "Gedetailleerde impactanalyse bodemdaling", en het kenmerk BA5753WATNT1810041111. Dit document is separaat ingediend (zie p.70). Met hetzelfde kenmerk maar met een andere titel: "Rapport Effectbeoordeling waterhuishouding en natuur Oldelamer". Dit rapport is gelijktijdig met de andere stukken ter inzage gelegd via nlog.nl. Bijlage 19, "Vertrouwelijke gegevens Oldelamer", is wegens vertrouwelijkheid niet openbaar gemaakt. Zie p. 10, laatste alinea van het winningsplan. Zie in dit verband ook artikel 10, eerste lid, onderdeel c van de Wet openbaarheid van bestuur; 2. Het ontwerp-instemmingsbesluit is gebaseerd op het geactualiseerde winningsplan en de adviezen. Deze op de zaak betrekking hebbende stukken zijn overeenkomstig artikel 3:11 van de Algemene wet bestuursrecht ter inzage gelegd. Omdat het onderhavige winningsplan gedeeltelijk overeenstemt het toenmalige winningsplan, is er eveneens overlap tussen het ontwerpbesluit en het voorgaande instemmingsbesluit. Dit betekent evenwel niet dat het

			<p>voorgaande instemmingsbesluit op de zaak betrekking heeft zoals bedoeld in het aangehaalde Awb-artikel. Terinzagelegging daarvan kan dan ook achterwege blijven.</p> <p>Het staat een bestuursorgaan niet vrij om de termijn voor het indienen van zienswijzen te verlengen. Dit zou strijdig zijn met artikel 3:16 van de Algemene wet bestuursrecht en het systeem van de uniforme openbare voorbereidingsprocedure. Nu de terinzagelegging op juiste wijze heeft plaatsgevonden, is er ook geen aanleiding voor een herstart van de terinzagelegging.</p>
6h	12 <i>Strijd met het EVRM</i>	Zienswijze	<p>Er is sprake van strijd met de artikelen 2 en 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) omdat de minister bij de besluitvorming omtrent de instemming op onderdelen onzorgvuldig is:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De risicobeoordeling ten aanzien van de nieuwe boring is te beperkt; 2. Er wordt geen rekening gehouden met de schade aan het landschap en de cultuurhistorische waarde van de bebouwing; 3. De seismische risicoanalyse is niet toereikend voor de beoordeling van de schade aan gebouwen; ten onrechte ontbreekt de bouwkundige nulmeting van alle gebouwen; 4. Er ontbreekt duidelijkheid vooraf over de vergoeding van schade aan gebouwen; 5. Er is onvoldoende ingegaan op (het voorkomen van) de milieu- en veiligheidsrisico's vanwege lekkage van stoffen; 6. Bij de risicobeoordeling dient ook de (toekomstige) gaswinning uit nabij gelegen gasvelden te worden betrokken. De integrale beoordeling is ten onrechte beperkt gebleven tot de velden Vinkega en Nijensleek.
6h		Antwoord	<p>In artikel 2 van het EVRM is bepaald dat het recht van een ieder op het leven door de wet wordt beschermd. Niemand mag opzettelijk van het leven worden beroofd, behoudens door de tenuitvoerlegging van een gerechtelijk vonnis wegens een misdrijf waarvoor de wet in de doodstraf voorziet.</p> <p>In dit geval is er, alleen al gezien de verwachte beperkte gevolgen van de gaswinning uit het kleine veld Oldelamer, geen enkele aanleiding om aan te nemen dat het recht op leven zou worden geschonden door in te stemmen met de gaswinning.</p> <p>In artikel 8 van het EVRM is bepaald dat een ieder het recht heeft op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie.</p> <p>Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft in zijn arrest van 8 juli 2003, Hatton, ECLI:CE:ECHR:2003:0708JUD003602297, punt 96, geoordeeld dat het EVRM weliswaar geen expliciet recht bevat op een schone en rustige omgeving, maar dat wanneer een individu</p>

			<p>rechtstreeks en serieus gevolgen ondervindt van lawaai of andere vervuiling artikel 8 van het EVRM mogelijk aan de orde kan zijn. Dit uitgangspunt is vervolgens verder uitgewerkt in onder meer het arrest van 13 juli 2017, Jugheli tegen Georgië, CLI:CE:ECHR:2017:0713JUD003834205, punt 62 en de daar aangehaalde rechtspraak.</p> <p>Reeds omdat niet aannemelijk is dat als gevolg van de gaswinning in Oldelamer serieuze gevolgen zullen optreden als bedoeld in het arrest Hatton, is het onderhavige instemmingsbesluit niet in strijd met artikel 8 EVRM.</p> <p>De minister verwijst in dit verband naar de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 1 april 2020 in de zaak Eesveen (ECLI:NL:RVS:2020:938).</p>
6		Conclusie	<p>Bovenstaande zienswijzen over overige onderwerpen geven geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit Oldelamer te wijzigen.</p>